

Članci – Articles - Artikel

UDK 165.7:81.37

81.366.57

811.111.366.57

Izvorni znanstveni članak

Primljen 30.09. 2009.

Prihvaćen za tisak 28.10. 2009.

Tanja Gradečak-Erdeljić

Filozofski fakultet

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera

Osijek

Proces shematizacije engleskih *laganih* glagola

U radu se predstavlja korpusno-kognitivno istraživanje temeljnih odrednica u procesu shematizacije tzv. *laganih* (*light*) glagola u analitičkim glagolsko-imenskim konstrukcijama u suvremenom engleskom jeziku. U povijesnom se osvrtu na dijakronijsku motivaciju početaka shematizacije glagola *have*, *give*, *take* i *make* upućuje na rano prepoznavanje njihova tvorbenog potencijala koji je utemeljen na istodobnim procesima (super)shematizacije i metaforičkog elaboriranja. Predstavljani su mrežni modeli (prema Langacker 1991b) tih glagola kojima se pokušava predstaviti kompleksno sučelje koje je omogućilo tvorbu konstrukcijske sheme koja je istodobno i vrlo produktivna i visoko frekventna pojava u korpusu engleskog jezika.

Ključne riječi: shematizacija; *lagani* (*light*) glagoli; glagolsko-imenske konstrukcije; mrežni model; konstrukcijska shema.

1. Uvod

Analitičke glagolsko-imenske konstrukcije s tzv. *light*¹ glagolima pokazale su se kao vrlo osjetljivo područje za istraživanje, i to kako teorijskih i terminoloških

¹ Iako u svjetlu kognitivne teorije jezika ne postoje 'semantički prazni' jezični elementi, što bi uporaba izvornog atributa *light* tj. 'lagan' sugerirala, smatrali smo opravdanim zadržati naziv

tako i metodoloških, no nakon iscrpnog istraživanja možemo zaključiti kako je jedna od glavnih prepreka za precizno određivanje njihove strukture i preduvjeta za njihovu tvorbu što su to konstrukcije u gramatikalizacijskoj tranziciji² i, iako podliježu univerzalnim zakonima nominalizacije, ograničenja koja se postavljaju pri pokušaju uklapanja nekih imenskih struktura u već zadani konstrukcijski okvir ukazuju na to da postoje izvjesne strukturalne tendencije koje će se s vremenom i učestalijom uporabom najvjerojatnije iskristalizirati u čvrsto odredive strukturalne podtipove.

Temeljne odrednice analitičkih glagolsko-imenskih konstrukcija s *light* glagolima jesu da su to fiksirane fraze, nepromjenjive u svojim sastavnim dijelovima koji su promjenjivi u okviru određenog izbora predvidivih leksičkih jedinica (odnosi se to najčešće na promjene glagolskih oblika prema glagolskom vremenu). Tako je temeljna struktura tih konstrukcija trodijelna:

glagol općenitog, uglavnom dinamičkog karaktera → *have, make, take, give*
 + neodređeni član → *a/an*
 + imenica izvedena iz korijena glagola → *bath, walk, kiss, move...*

Tako smo, nakon korpusnog pretraživanja (Gradečak-Erdeljić 2004) i usporedbom različitih struktura koje su se pritom ekstrahirale radi određivanja pojedinih dijelova konstrukcije, mogli utvrditi kako najvjerojatniji kandidati za prototipne analitičke glagolsko-imenske strukture u engleskom jeziku pripadaju skupini ko-

light za tipove glagola koji su dio analitičkih konstrukcija s odglagolskim imenicama jer se promatrajući polisemnu prirodu leksema *light* može uočiti metaforička ekstenzija SVJETLO JE DOBRO (pa tako imamo *light* u značenju 'svijetao', ali i 'lagan'), no mi smo uočili kako bi se njegovo značenje u ovom slučaju moglo odnositi i na odsustvo svih nepotrebnih primjesa (kao što i je u izvornom značenju tog engleskog pridjeva – imamo *light* hranu: lagani, manje masni jogurt, maslac, mlijeko i sl.), pa se u tom smislu može promatrati i shematično značenje koje spomenuti glagoli aktiviraju pri tvorbi tog tipa konstrukcija, oslobođeno svih elemenata koji dolaze uz neposrednu elaboraciju ili aktiviranje u njihovom standardnom konstrukcijskom okviru. Stoga ćemo se dalje u tekstu zadržati na upotrebi izvornog engleskog pridjeva *light*.

² Hopper i Traugott (1993: 12) kao jedan od prvih stupnjeva u procesu gramatikalizacije promatraju promjenu u semantičkom opsegu: “We will suggest that grammaticalization in its early stages often, perhaps always, involves a shift in meaning.” Ovdje se tom promjenom mogu smatrati kako nominalizacijski procesi koji su preduvjet za tvorbu same konstrukcije tako i proces shematizacije *light* glagola koji utječe na ukupno simboličko značenje konstrukcije u njezinom aspektualnom dijelu.

ju uz *light* glagole vežu isključivo neodređeni član i jednosložne imenice po strukturi iste glagolskom korijenu (*drink* gl. = *drink* im.), samoglasnika kratkog trajanja, koje svojim vezivanjem uz shematizirani glagol uvode element teličnosti, dotada odsutan i općenito nekodiran u standardnom opisu engleskog jezika (*have a drink, give a blow, take a nap, make a move*). Dodatni semantički element, a koji je ispravno uočila Wierzbicka (1982), odnosi se na konstrukcije s *have* i *take* koje uključuju rezultat aktivnosti kodirane u imenskom dijelu, a koji nosi izvjesnu razinu dobiti za vršitelja te aktivnosti, a za sva četiri *light* glagola karakteristično je da uključuju naglašeni semantički element namjere, tj. svojevrijednog sudjelovanja u aktivnosti samog vršitelja radnje.³

Različita terminologija koja je primjenjivana pri određivanju glavnih osobina glagola reflektira jednu od glavnih osobina tih konstrukcija, a to je visoka razina shematičnosti glagola *have, make, give* i *take*. Svi atributi kao što su *light, empty, semantically emptied, delexicalized* itd. odnose se upravo na shematičnost ili semantičku ogoljenost njihova značenja u kombinaciji s imenicama koje u konstrukciju u odnosu na glagolsku jedinicu ulaze s puno većim semantičkim teretom. Te je glagole kao *light* prvi označio Jespersen (1942), koji pritom opisuje semantički siromašan prinos koji ti glagoli daju u strukturama u kojima su oni njihova sintaktička jezgra. Brugman (2001) napominje kako to osiromašenje u značenju zapravo označava visoku razinu njihove apstraktnosti, a što je posljedica upravo gore spomenute shematičnosti.

Zapravo je visoka produktivnost tih konstrukcija ono što ih izdvaja iz mase leksičkih kolokacija, jer je tvorbeni potencijal koji donose njihove strukturalne jedinice, kao i sama inicijalna priroda svake od jedinica, neupitan. Naime ono što omogućuje visoku razinu produktivnosti jest visok stupanj apstrakcije i shematizacije koju u konstrukciju donose glagoli, a s druge je strane to gotovo neiscrpan niz imenskih struktura, od kojih je najveći dio opet svoje izvorište našao u kategoriji glagola koji tvorbenim procesom preobrazbe mijenjaju kategoriju vrste riječi i postaju, formalno gledano, imenice. Tako analitičke glagolsko-imenske konstrukcije s *light* glagolima možemo smatrati idiosinkratičnom inačicom visokoshematiziranog prijelaznog modela rečenice koju oprimjeruje različitim konstrukcijskim shemama koje kao svoje središte imaju različite *light* glagole.

Shematičnost je neumitno povezana s teorijom prototipova, jer se za uspostavljanje odnosa shematičnosti za pretpostavku uzima činjenica kako upravo

³ Čak i u slučajevima kada je subjekt trpitelj, postoji razlika u značenju koja bi se mogla usporediti s ovom semantičkom ulogom u npr. pasivnim konstrukcijama. Tako npr. *He took a punch.*, za razliku od *He was punched.*, uključuje element svojevrijednog sudjelovanja u aktivnosti udaranja, tj. čini se da se udarena osoba nije željela obraniti.

primjeri leksičkih elemenata koji su bliži središtu koncepta, dakle koji zauzima ju prototipniju poziciju u odnosu na druga, u odnosu na njih marginalnija značenja, sadrže komponente značenja koja tvore strukturu potrebnu za prepoznavanje shematičnosti upravo tih jedinica značenja. Prototipnost se u slučaju naših primjera uglavnom odnosi na više ili manje ogoljene elemente prisutne i u ostalim, od središta koncepta udaljenijim jedinicama značenja, te su stoga pogodne za višestruko kreativnu uporabu pa tako i u kombinaciji s imenskim elementima prisutnim u konstrukcijama koje proučavamo. Ono što se kod shematskog prikaza neke leksičke kategorije uzima kao odklon od 'prototipnog' prototipnog modela prema Langackeru, jest odsutnost stupnjeva pripadnosti nekoj kategoriji jer se shematizacijom, tj. apstrahiranjem značenja, dolazi do značenjske razine koja je prisutna u svim članovima kategorije u jednakom omjeru: "...it is an integrated structure that embodies the commonality of its members, which are conceptions of greater specificity and detail that elaborate the schema in contrasting ways" (Langacker 1987: 371).

Stupanj kohezije neke kategorije ovisan je o potrebnoj količini modifikacije ili elaboracije između nekih njezinih dvaju elemenata (bilo između prototipa i ekstenzije ili sheme i inačice), te tako u velikoj mjeri utječe i na razinu njihove moguće KOGNITIVNE USAĐENOSTI (*entrenchement*) i KOGNITIVNE ISTAKNUTOSTI (*salience*).⁴ Iako je smjer širenja značenjske mreže prema gore (procesima apstrakcije i shematizacije) ili prema dolje (procesima specifikacije) nepredvidljiv, može se slobodno ustvrditi kako postoji nasušna potreba za stvaranjem jedne vrste značenjske mreže za svaku simboličku jedinicu.

2. Određivanje skupine glagola

U pokušaju da izdvojimo uzorke koji svojom frekventnošću i stabilnošću strukture upućuju na postojanje konstrukcijske sheme, napravili smo nekoliko korpusnih pretraga koje su se temeljile na korpusu BNC, a isto tako i povijesno-tipološku podlogu za njihovu tvorbu.

Raspon glagola koji se uklapaju u karakter analitičkih glagolsko-imenskih konstrukcija u engleskom jeziku doista je širok, ali se nakon iscrpne pretrage korpusa koji sadržava primjere jednostruko i dvostrukoprijelaznih konstrukcija u kojima je imenski dio ili korijen glagola ili njegov derivirani oblik kao dvije temeljne podskupine mogu izdvojiti:

⁴ Hrvatski izrazi prema Tuđman-Vuković (2004).

- a) izvorni, dijakronijski potvrđeni engleski glagoli *have, give, take* i *make*, ali također i *be, come, do, get* i *put*
- b) glagoli posuđeni iz latinskog jezika koji su u engleski jezik došli posuđivanjem iz izvorno latinskih tekstova ili posuđivanjem iz srednjovjekovnog normanskog, tj. francuskog jezika, npr. *perform, formulate, effect, launch, pay, offer, obtain* itd.

Razlika između ovih dviju podskupina glagola temelji se koliko na strukturalnoj razini, toliko i na onoj stilističko-pragmatičkoj. Izvorno engleski glagoli u a) uspješni su zahvaljujući svojoj jednostavnoj jednosložnoj strukturi nametnuti visoku učestalost uporabe koja proizlazi iz njihove stalne prisutnosti u govornom diskursu. Izvor je to stalnih novih polisemnih značenja koji šire kontekst njihove uporabe, pa se stoga stvara i povratna sprega između frekvencije i shematičnosti tih glagola koja će biti objašnjena dalje u radu.

2.1. Utvrđivanje povijesne motivacije za tvorbu analitičkih glagolsko-imenjskih konstrukcija s *light* glagolima

Kako će biti objašnjeno dalje u radu, dijakronijski se može utvrditi da je temeljni leksički supstrat za tu vrstu konstrukcija izvorni germanski rječnik pa tako i glagoli iz a) (*gore*) i danas čine jezgru suvremenog engleskog jezika.⁵ Na temelju podataka prikupljenih pri analizi Oxford English Corpusa za potrebe 11. izdanja rječnika Concise Oxford English Dictionary iz 2006. godine također je uočeno kako je među 100 najuobičajenijih (najfrekventnijih) riječi engleskog jezika većina iz perioda straoengleskog, dakle do više-manje službenog početka perioda srednjengleskog 1066. godine. Tako među 25 najčešćih glagola možemo uočiti kako, osim što je većina njih također staroengleskog porijekla, a isto je tako i većina jednosložna i kratkog vremenskog trajanja, *light* glagoli pritom kotiraju vrlo visoko, a zaključak je kako i većina ostalih glagola na ovom popisu označava temeljne procesualne aktivnosti i mogu se okarakterizirati kao visokoshematični glagoli s mnoštvom kognitivnih, metaforičkih i metonimijskih ekstenzija.

⁵ Svi *light* glagoli koji su dio ovih izraza pripadaju tzv. vokabularu *Basic English*, koji je bio rezultat istraživanja C.K. Ogdena u dvadesetim godinama 20. st. On je pokušao reducirati vokabular engleskog jezika na otprilike 850 riječi koje su uključivale samo 2 modalna glagola (*may* i *will*) i 16 osnovnih glagola koji uključuju i glagole *have, make, give* i *take*. Svi ostali temeljni glagoli mogli su se dobiti kombiniranjem tih 16 osnovnih i određenih drugih vrsta riječi, prijedloga ili priloga (*to go into* umjesto *to enter*) i imenica, vrlo često izvedenih iz glagola (*to have a belief* umjesto *to believe*). Iako je pokušaj uvođenja *Basic Englisha* propao (upravo zbog razine idiomatičnosti koju su neke od tih konstrukcija poprimale), navedeni se pokus može promatrati i u svjetlu argumentacije o postojanju perifrastičnih struktura toga tipa.

1	be	13	look
2	have	14	want
3	do	15	give
4	say	16	use
5	get	17	find
6	make	18	tell
7	go	19	ask
8	know	20	work
9	take	21	seem
10	see	22	feel
11	come	23	try
12	think	24	leave
		25	call

Tablica 1. 25 najčešćih glagola u *Oxford English Corpus*

Semantički se ovi glagoli izdvajaju po tome što im velika većina autora koji opisuju tu konstrukciju pripisuje neodređeno ili uopćeno aktivacijsko značenje (Poutsma 1926: 394; Live 1973: 33; Renský 1964: 290-91; Quirk i dr. 1985: 750, 1401; Algeo 1995: 204, 206-207), dok se u sintaktičkim istraživanjima konstrukcije glagol shvaća kao „gramatičko središte“ (Algeo 1995: 203; Live 1973: 31) ili mu je funkcija povezivanje te je semantički i fonološki podređen imenici koja slijedi (Poutsma 1926: 394; Curme 1931: 22). U tom ga se smislu još naziva i 'pomoćnim glagolom' (Curme 1931: 22; Live 1973: 33, 40; Wierzbicka 1982) ili 'kvazipomoćnim glagolom' (Traugott 1972: 173) te *light* ili 'nevažnim' glagolom (Jespersen 1942: 117). Svi su navedeni aspekti jezične analize upućivali na temeljnu kognitivnu motivaciju uporabe tih glagola: njegovo „neodređeno značenje“ upućuje na visoku razinu apstrakcije i procesa shematizacije koju su ti glagoli postigli kod uporabe u navedenom tipu konstrukcija, dok se njihova „podređenost imenici“ ili „nevažnost“ može pripisati upravo neuočavanju polisemnih kretanja u mreži značenja koja ti glagoli imaju pri konstrukcijskom stanju s imenskim dijelom, a koja su posljedica temeljnih kognitivnih operacija kao što su metafora ili metonimija. Neodvojiv dio kognitivne podloge nekih konstrukcijskih jedinica čini njihovo povijesno utemeljenje jer, iako mnogi autori (Brinton i Akimoto 1999) spominju kako je razvoj analitičkih glagolsko-imenskih konstrukcija tipičan za razdoblje modernog engleskog (19. i 20. st.) te prati istovremeni nagli razvoj uporabe frazalnih glagola s prijedlozima i priložima, bitno je napomenuti kako se mogu naći leksikološki potvrđeni primjeri koji pokazuju da je analitička glagolsko-imenska konstrukcija s *light* glagolima u nekim slučajevima u uporabi još od staroengleskog razdoblja, pa ćemo u skladu s tim nalazima dati i pregled povijesnog razvoja statusa i konstrukcijske uporabe

light glagola *have, give, take* i *make* potvrđen primjerima iz digitalizirane inačice rječnika *Oxford English Dictionary* (OED).

Također smatramo kako je ono što Radden i Panther (2004) nazivaju „genetskom motivacijom“ jedna od glavnih pokretačkih sila kod konstrukcija tog tipa, koje kombiniraju dijakronijski duboko ukorijenjene dijelove vokabulara kao što su *light* glagoli i elemente konstrukcije koji su proizvod dinamičnih kognitivnih procesa kao što su metafora i metonimija, a koji upućuju na etimološki relevantne veze koje je nominalizacija pri stvaranju imenskog dijela konstrukcije imala u povijesnom razdoblju stvaranja leksika nekog jezika, ali i na vrlo aktivne mehanizme koji se mogu aktivirati prema potrebama koje nameće proces konceptualizacije neke situacije ili procesa.

3. Analiza kognitivne motivacije za tvorbu analitičkih glagolsko-imenskih konstrukcija s *light* glagolima

U skladu s uočenom kognitivnom motivacijom za tvorbu konstrukcija s *light* glagolima, nalazimo da je potrebno istaknuti njihove SHEME DINAMIKE SILA kako ih opisuje Talmy (2001) kao temeljno organizacijsko načelo leksičkog i leksičko-gramatičkog značenja, i to kao kognitivno konstruiranje interakcije sila nekog entiteta i, potencijalno, njegove okoline (npr. njegovo djelovanje nekom silom, otpor sili, svladavanje otpora, zaprečavanje sile ili uklanjanje te prepreke i sl.). Kako se ta načela temelje na fizičkom svijetu, a samim time i fizikalnim zakonima, može se tvrditi kako su ona zapravo univerzalna, ali su njihovo očitovanje i organizacija tipični za pojedini jezik, kako će se u neku ruku pokazati i na kontrastiranju primjera glagolsko-imenskih konstrukcija iz engleskog, hrvatskog i njemačkog jezika.

Iako je dinamika sila najuočljivija u pojedinim leksemima poput glagola *throw, force* ili *overcome* te ostalim leksemima koji se s njima vežu, Talmy je uočio kako se dinamika sila ogleda i u pojedinim gramatičkim morfemima te konstrukcijskim jedinicama ili njihovim uzorcima (*force dynamic patterns* Talmy 2001: 128) koji su u slučaju glagolsko-imenskih konstrukcija s *light* glagolima najočitiji u kodiranju tzv. fiktivnog kretanja (*fictive motion*, Talmy *ibid.*),⁶ koje je u odnosu na emanacijsko kretanje ("emanation motion", *ibid.*) ta-

⁶ Langacker (1987) ga naziva „apstraktnim kretanjem“ (*abstract motion*) i dovodi u vezu s prostornom metaforom, ali napominje kako ona može poslužiti samo kao prototipni predložak za kodiranje nefizičkog kretanja, dok se za svaki konkretni primjer kodiranja apstraktnog kretanja treba uzimati u obzir odnose koje objekt koji se kreće ima u odnosu na poimanu putanju kretanja.

kođer prisutno u glagolsko-imenskim konstrukcijama s *light* glagolima, a usmjereno je prema određenom primatelju:

In one respect, the pattern-paths type of fictive motion is quite similar to the emanation type. In both these categories of fictive motion, an entity that is itself fictive – in other words, is an imaginal construct – moves fictively through space. (Talmy 2000: 129)

To se poimanje konceptualizacije protoka energije uklapa u naše temeljne postavke o metaforičkoj ekstenziji koja se pridaje apstraktnim pojmovima događaja ili aktivnosti kao apstrahiranom poimanju PROCESA kao sekvencijskog skeniranja kroz vrijeme, a koja je temelj vodećoj metafori u našem istraživanju: DOGAĐAJI SU STVARI.

Talmyjeva opažanja o apstrahiranju fizičke i fizikalne pojave kretanja na razinu opažaja i poimanja (*perception and conception*, pojmovi koje on objedinjuje u jedinstvenu kognitivnu sposobnost *ception*) vrlo su bliski Langackerovom (1991a: 292) objašnjenju o protoku energije u akcijskom lancu od jednog od sudionika kao njezina izvora (*energy source*) do drugog sudionika kao njezina primatelja (*energy sink*).⁷ Ta opažanja na temeljnim razinama otjelovljenja fizičkih zakona (*embodiment*) i njihovog jezičnog kodiranja ukazuju na jednu univerzalnu kognitivnu kategoriju koja se po pojedinostima može uklopiti u različite elemente jezičnih struktura, tj. leksički glagolski vid ili glagolski način radnje (*Aktiosart*) na koji se npr. vrlo dosljedno može primijeniti element prirodno prestanka tijeka energije u smislu teličnosti ili ateličnosti nekog događaja.

U sljedećim ćemo odjeljcima pokušati naznačiti temeljne značajke četiriju *light* glagola kako kroz njihove dijakronijske razvojne elemente tako i kroz neke od bitnijih kognitivnih procesa u smislu metaforičkih i metonimijskih preslikavanja značajnih za njihovu konstrukcijsku ulogu, a zatim i opažajnu tj. *ceptivnu* podlogu u smislu elemenata dinamike sila koji u načelu upravljaju njihovim izborom pri kodiranju određenih događajnih modela, tj. porastom ili opadanjem energije u odnosu na početno, neutralno stanje. Izbor pojedinog *light* glagola utječe na smjer tijeka energije, tj. na to kako je usmjeren akcijski lanac u kanonskom prijelaznom modelu koji smo uzeli kao prototipni model za taj tip konstrukcija. Uzročno-posljedične veze kojima je inherentna usmjerenost prema određenom cilju određuju koje su i veze između izvora i pada energije uspostavljene

⁷ Protok energije jedan je od temeljnih elemenata kanonskog događajnog modela kako ga objašnjava Langacker (1987), a za razliku od Langackerovog stava kako je podjela uloga sudionika stvar perspektive, tj. *construala*, sudionici se mogu svesti i na ono što Dowty (1991) naziva „protoulogama“ (P-agent i P-patient), tj. prototipnim sudionicima i njihovim ekstenzijama.

ne konstrukcijskim aktiviranjem *light* glagola koji slijede fiktivni tok energije prilikom jezičnog kodiranja strukture događaja.⁸

Pritom veliku ulogu igra način na koji se uspostavlja odnos govornika i scene koju on strukturira na određeni način, a slušatelj ju zatim rekonstruira, što upućuje na visoku razinu subjektivnosti, tj. osobnog stava pri konstruiranju stvarnosti. Langacker (1987: 128) taj odnos i opisuje u dijelu o odnosu subjektivnosti i objektivnosti te ističe: “The construal relationship therefore holds between the conceptualizer of a linguistic predication and the conceptualization that constitutes this predication.”

Procesom uspostavljanja novih odnosa pri strukturiranju nekog događaja mi zamjenjujemo objektivno poimanu situaciju i manipuliramo potencijalnim ishodima njezinog profiliranja određenim jezičnim sredstvima. Ti ishodi vrlo često mogu dovesti do visoke razine usađenosti, pa smo tada svjedoci procesa gramatikalizacije određenog jezičnog entiteta. Stoga nije nevjerojatno što Langacker (2000: 298) nalazi poveznicu između procesa subjektivizacije i gramatikalizacije, gdje subjektivizaciju definira kao: “... some relationship within the objective situation under description is replaced by a comparable but subjectively construed relationship inherent in the very process of conception.” On nadalje napominje kako se subjektivnost može naći u samoj polazišnoj točki (*vantage point*), pa i mi stoga smatramo kako se uporabom konstrukcija s *light* glagolom želi postići određena razina subjektivnosti jer se uporabom kanonskog događajnog modela kao alternativnim načinom konstruiranja nekog događaja kao PROCESA, koji se prototipno izražava relacijskom predikacijom profiliranom neprijelaznim glagolom, fokus promatrača sužava upravo na tijek energije kao simbolički i konstrukcijski najznačajniji dio simboličkog značenja konstrukcija s *light* glagolom.

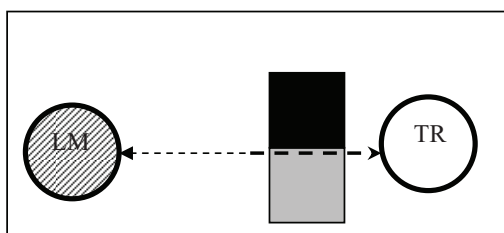
Subjektivnost se može promatrati i kao element u konstruiranju značenja djelovanja procesa konstruiranog pomoću tih konstrukcija s ciljem usmjeravanja rezultata djelovanja na samog vršitelja, dakle kao neka vrsta povratne sprege koja fokus stavlja na vršitelja kao uživatelja svoga djelovanja, pa se i tu može naći paralela sa spomenutim alternativnim, perifrastičnim načinom konstruiranja postojeće situacije koji kao polazišnu točku ima subjektivni pogled, dakle krajnje egocentrični stav (o tome elaborira Wierzbicka (1982) kao o temeljnom motivacijskom elementu za tvorbu *have a* konstrukcija, a mi to uzimamo kao jedan od glavnih značenjskih tj. motivacijskih elemenata za konstrukcije s *light* glagolima općenito).

⁸ O odnosu Talmyjeva i Langackerova opisa kretanja entiteta u prostoru više u Belaj (2008: 87-89).

O odnosu subjektivnosti u kognitivnoj gramatici govore i Sweetser (1990) i Pelyvás (1995) obrađujući odnose izvorne (društvene i fizičke) i epistemičke (kognitivne) modalnosti u engleskom jeziku u okviru Talmyjevih (1988) postulata o postojanju sila i barijera (*forces and barriers*) kao temeljnih fizičkih smjernica koje upravljaju poimanjem stvarnosti, kako je gore već napomenuto. Stavljajući na stranu sporenja tih autora o smjerovima metaforizacije, smatramo kako je od presudne važnosti opažanje Pelyvása (ibid.: 135) o postojanju namjere subjekta da izvrši neku radnju, usprkos postojećim ili potencijalnim preprekama. Možemo to ilustrirati usporedbom rečenica s neizravnim glagolskim oblikom i ekvivalentnim prijelaznim konstrukcijskim parnjakom koji sadrži isti taj glagolski oblik kao dio imenskog izraza:

- (1) a. He walked.
b. He had a walk.
- (2) a. He drank.
b. He took a drink.
- (3) a. He kicked him.
b. He gave him a kick.
- (4) a. He moved.
b. He made a move.

Perifrastični oblici, po našem mišljenju, kao da impliciraju početnu hipotetsku prepreku, neku vrstu neodlučnosti (koja može ovisiti o cijelom nizu kontekstualno uvjetovanih čimbenika, od objektivno poimane prijetnje iz okoline, npr. opasnosti od primanja uzvratnog udarca u (3) b. ili subjektivnog osjećaja kod sustezanja od pijenja u (2) b. koju vršitelj radnje, a ovdje i subjekt, prevladava uporabom sile, tj. poduzimanjem dodatne aktivnosti kodirane jednim od *light* glagola). Shematski bi se to moglo prikazati na sljedeći način (sličan onome kojim se Pelyvás koristi u svom opisu modalnih glagola):

Slika 1. Prevladavanje prepreke uporabom sile

Ta je dodatna aktivnost prevladavanja prepreke odsutna u rečenicama s neizravnim glagolima koji naočigled kodiraju istu vrstu događaja te se stoga konstrukcijskom značenju može pridodati i značenje dijagramatičke ikoničnosti koja opisuje strukturalno uobličenu granicu, razmak ili (možemo to predočiti i kao prostornu prepreku u liku odvojenog glagolskog i imenskog dijela) koju se svladava upravo novodobivenim simboličkim konstrukcijskim značenjem. Istim se procesom implicitno pozornost skreće na određeni dio vremenski kodiranog procesa, bilo na njegov početni ili završni dio, pa tim stapanjem funkcija postizemo i efekt leksičkog glagolskog vida ili načina (*Aktionsarta*) na razini cijele konstrukcije kao novog, inherentno nepostojećeg značenja u engleskom jeziku. Budući da ćemo u shematskom opisu tijeka energije upotrebljavati tu shemu, same zapreke nećemo eksplicitno prikazivati, već se one implicitno podrazumijevaju na temelju gore navedene karakterizacije prirode opisane pojave.

Gore opisani odnosi oslanjaju se uvelike na srazu nekoliko temeljnih kognitivnih pojmova: Talmyjevog fiktivnog kretanja koje možemo promatrati i kao srodnog poimanju jedne od Gradyjevih (1997) primarnih metafora PRIJENOS ENERGIJE JE SLANJE koje se stapaju u pojmu otjelovljenja fizičkih zakona, čime dolazimo do uspostavljanja prostornih odnosa⁹ koji su imanentni konstrukcijskom značenju konstrukcija s *light* glagolima i imaju velik utjecaj na pojedine tipološki i jezičnim sustavom upravljane strukturalne različitosti između pojedinih jezika upravo stoga što se oslanjaju i na univerzalno primjenjiv pojam „apstraktnoga prostora“ objašnjivog u okvirima teorije konceptualne metafore (Lakoff i Johnson 1980; Lakoff 1987). Apstraktnost koncipiranog prostora neumitno ukazuje na visoku razinu subjektivnosti koja je prisutna pri njegovom kodiranju, pa tako nije iznenađujuće što se pojavljuju razlike u odnosima konstrukcijskih elemenata unutar jednog jezika (npr. razlike između konceptualizacije shematičnih glagola *have* i *take* koji naznačuju različitu prostornu udaljenost između agentivnog trajektora i aktivnosti kao orijentira koncipiranog kao objekt kojim se u prostoru upravlja), a kamoli između dvaju različitih jezika kao što su engleski i hrvatski ili engleski i njemački (u engleskom se npr. pogled „ima“ ili „uzima“ (*have/take a look*), dok ga u hrvatskom i njemačkom „bacamo“ (*Baciti pogled / einen Blick werfen*). Nije, međutim, iznenađujuće što upravo prostor biva iskorišten kao sredstvo manipulacije značenjem jer su prostor i vrijeme u svim jezicima svijeta dvije temeljne domene ljudskoga iskustva koje pomažu u konceptualizaciji apstraktnih procesnih struktura kao što su događajne sheme. Upravo konstrukcije s *light* glagolima pokazuju svoju namjenu u (istodobnom)

⁹ Gentner (1982: 301) uočava kako su prostorni odnosi uz uočavanja promjena stanja i razlika između procesa dio „...preexisting perceptual-conceptual distinction...“, kao podloga za mnoge jezično relevantne odnose (između imenica i glagola, glagola i prijedloga, osoba i stvari itd.).

manipuliranju prostorom i vremenom jer, osim za stvaranje subjektivnih prostornih odnosa između vršitelja radnje kao trajektora i epizodične nominalizacije kao orijentira, one upravljaju i vremenom potrebnim za stvaranje tih odnosa jer ga ograničavaju na sekvencijsko trajanje koje se distribuira po vremenskoj crti i tvori glagolsko-vidska i glagolsko-načinska značenja (*Aktionsart*).

4. Engleski *light* glagoli

4.1. *Glagol have*

Etimologija glagola *have* (prema unosima u *Oxford English Dictionary* – OED) upućuje na neke od naslijeđenih osobina koje je taj glagol prenio na analitičke konstrukcije u čijem je sastavu. Prema OED-u se, naime, izvorno značenje ovog glagola može naći u *to hold (in hand)*, nakon čega prelazi u značenje koje ima i danas *hold in possession, possess* (usp. perifrastična konstrukcija s *hold* 'držati' koja je zadržala izvorno značenje glagola u kombinaciji s prijedložnim izrazom s deriviranom glagolskom imenicom *hold possession of*). OED nadalje navodi kako je u svom primitivnom značenju *have* bio glagol koji označava radnju, procesnu interakciju od subjekta prema posjedovanom objektu, ali da je u sadašnjem značenju njihov odnos sveden na statično značenje posjedovanja. Kada se promatra odnos definicija za rječnički unos glagola *have*, može se uočiti prijelaz značenja njegovih tipičnih argumenata u službi izravnog objekta: od fizičkih stvari preko ljudi i ljudskih odnosa do posve apstraktnih pojmova poput osjećaja, misli, osobina.

Glagolsko-imenske konstrukcije s *light* glagolom *have* također uključuju i neke od sljedećih primjera:

- (5) *have: a bath/ a bite/ a chat/ a chew/ a cough/ a cry/ a cuddle/ a dance/ a drink/ a feel/ a gossip/ a jog/ a kick/ a kiss/ a laugh/ a lick/ a lie-down/ a listen/ a look/ a nibble/ a read/ a run/ a shave/ a shower/ a sip/ a smell/ a smoke/ a sniff/ a suck/ a swim/ a taste/ a think/ a throw/ a try/ a walk/ a wash/ a yaw*

Tipično je za sve te primjere da ih izravno aktivira konceptualna metafora APSTRAKTNI POJMOVI SU FIZIČKI ENTITETI (jedna od primarnih metafora, kako ih vidi Grady 1997), i koja je u izravnoj vezi s mogućnošću konstruiranja glagolsko-imenskih konstrukcija s *light* glagolima. Ta je metafora u izravnoj vezi s metaforom POSJEDOVATI JE BITI koja vrlo produktivno niže mogućnosti manipulacije pojmom izraženim imenicom postupkom njezine atribucije, pa tako posjedova-

njem neke osobine zapravo ističemo samu tu osobinu kao dio bivstva nekog subjekta. Primjeri za to su mnogobrojni:

- (6) 1300 Cursor M. 28904 (Cott. Galba) When Țou sese any *haue hunger* or *calde*. → *have hunger/cold* = 'be hungry/cold'
- (7) 1489 Paston Lett. No. 914 III. 359 *Havyng the auctorite* to se the Kynges money levied in the North parties. → *have the authority* = 'be the authority'
- (8) 1750 Chesterfield Lett. (1792) III. ccxxvii. 26 Our young country_men *have* generally too little *French*. → *have French* = know French

Ta su apstrahirana značenja posljedica visoke razine shematizacije koja dosljedno upotrebljava temeljne semantičke elemente aktivirane dinamikom sila koje pojedine svoje aspekte mogu naći i u *have*, ali i u ostalim *light* glagolima. Iz navedenih unosaka u OED-u može se primijetiti kako je primjetan prijelaz k više ili manje prototipnom modelu konstrukcije iz standardnog prijelaznog modela s temeljnim elementima nominalizacijskog procesa u srednjovjekovnom engleskom gdje je primjetan i veći broj iz latinskog izvedenih imenica te veća varijabilnost u izboru determinatora, od *this*, *some*, *the* do nepostojanja bilo kakvog determinatora i kod, u sadašnjem obliku, brojivih imenica, npr.:

- (9) 1523 Sir W. Bulmer in Ellis Orig. Lett. Ser. iii. I. 327 If it pleas youe to *haue spech* with the said Scotishman.

Moguće je da je razlog za tu strukturu gore navedenog primjera i u još neprovedenom postupku gramatičke rekatégorizacije iz nebrojive u brojivu imenicu koja je također jedna od karakteristika analitičkih glagolsko-imenskih struktura s *light* glagola, ali ona istovremeno upućuje na očit pomak k analitičnosti koji se dogodio u ranom modernom engleskom periodu kada dolazi i do naglog porasta uporabe frazalnih glagola.

Isto tako prisutna je i sve viša razina apstrakcije koja upućuje na proces shematizacije koji ukazuje na visoku polisemnu vrijednost glagola *have* općenito te posljedično i široke mreže značenja koja iz te polisemnosti proizlaze. Temeljne se značajke glagola *have* mogu svesti na elemente dinamike sila, tj. je li njegova uporaba dinamična ili statična odnosno, telična ili atelična. Pri tome je i razlika u ulozi koju trajektor ima u konstrukciji: radi li se o trpitelju, semantičkoj ulozi (kao nositelju osobine) ili doživljavaču u statičnoj uporabi ili kao vršitelju radnje u dinamičnoj uporabi. Tipično je za *light* uporabu glagola *have* da se radi o dinamičnom *have* koji upućuje na teličnu radnju, npr.:

(10) "I'll **have a sip**", she said eventually.

ali vrlo su česti i primjeri u kojima je dinamika sila usmjerena k vršitelju radnje, ali je sama radnja atelična (i za koje Wierzbicka (1982) kaže da su (proto)tipne u kombinacijama s *light have* jer svu pozornost usmjeravaju na vršitelja radnje i priskrbljivanje njegova osobnog zadovoljstva):

(11) So I **had a walk** up the town and called in Tesco's and got a bit of shopping.

Prototipni *have* po dinamici je sila atropičan, nepomičan, jer je posvojnost kao osobina nepokretno, statično svojstvo, pa se samo u kombinaciji s poimeničnim glagolskim korijenom (bilo prijelaznim *sip* ili neprijelaznim: *walk*), dakle u konstrukcijskom značenju, može uočiti njegova *light* uporaba, a to je pripisivanje aktivne sile usmjerene k orijentiru s povratnom reakcijom k vršitelju radnje, dakle proces apstraktnog kretanja od trajektora k orijentiru i nazad prema trajektoru, što odgovara procesu primanja posljedica ili učinka neke aktivnosti:

(I.) *doživljaj/aktivnost upućen samom sebi* (trajektor = uzročnik/ izvor i pad energije)

have a bite/blow/drink/gulp/sip

Pri ekstrahiranju primjera velika ih je većina bila tipa kao u sljedećem primjeru:

(12) You look as though you've **had a kick in the belly**.

gdje je očito riječ o istoj metafori APSTRAKTNI POJMOVI SU FIZIČKI ENTITETI, ali je odsutan dinamičan karakter *light* konstrukcije iz gornjeg primjera te se ovdje radi o tipičnoj perifrastičnoj pasivnoj konstrukciji (→ *I was kicked in the belly*) koja se vrlo često realizira i pomoću još jednog temeljnog, shematičnog glagola *get*:

(13) Shearer **got a kick** on the knee, but boss Kenny Dalgish reported: "It doesn't look serious."

Pri tome je očito da je tijek sile usmjeren samo u smjeru trajektora, pa je odsutna dinamična razmjena energije tipična za ostale prototipne konstrukcije s *light* glagolima:

(II.) *fizička aktivnost upućena od strane nekog drugog* (trajektor: trpitelj/pad energije)

S istom glagolskom imenicom mogu se naći i druga dva *light* glagola *take* i *give* gdje su efirani objekti kodirani na dva različita načina pod pritiskom konstrukcijskog značenja jednostruko prijelazne konstrukcije s glagolom *take* gdje je efirani objekt profiliran pomoću prijedložnog izraza *at him*, dok je kod prototipne dvostruko prijelazne konstrukcije s *give* efirani objekt najčešće kodiran pomoću zamjenice:

(14) I *take a kick* at him.

(15) While I knew he was only trying to *give me a kick* up the backside for my own good, I felt really, really low.

U obama je slučajevima, međutim, riječ o istoj metafori i istom dinamičnom tijeku energije koja je ablativnog karaktera, ali se mora primijetiti kako je primjer s *take* u većini slučajeva tipičan za sportski žargon, dok su primjeri s *give* izvorište našli u, za konstrukcije s *light* glagolima, tipičnom kontekstu govornog jezika.

Bez obzira na dihotomiju aktivno/pasivno koja izvire iz značenja samog glagolskog korijena, ukupno konstrukcijsko značenje inicirano je suodnosom *light have* koji označava trajektor kao primatelja, a posljedično i prototipnog posjednika određenih metaforiziranih događaja sa svim njihovim implikacijama. Bitno je pri tome uočiti postojanje polisemne veze između prototipnog *have* u značenju *posjedovati* kako to uspoređuje Wierzbicka (1982: 789) pri usporedbi primjera gdje postoji metafora POSJEDOVATI JE BITI:

(16) John has the book in his office. → The book is in John's office.

gdje oba primjera upućuju na postojanje knjige kao teme, ali prvi primjer upućuje na mogućnost Johnove manipulacije knjigom, što se može usporediti i s primjerom s *light have*, gdje se dodavanjem elementa *light* glagola dodatno upućuje na žarište zanimanja koje se prebacuje na doživljavača:

(17) John *walked*. → John *had a walk*.

Oba primjera kao pretpostavku imaju Johnovo hodanje, ali samo se iz konstrukcije s *light* glagolom može iščitati dodatno značenje Johnovog osobnog iskustva (i kao prijevodni ekvivalent u hrvatskom, razlika je leksikalizirana na razini leksema: *hodati* nasuprot *šetati*).

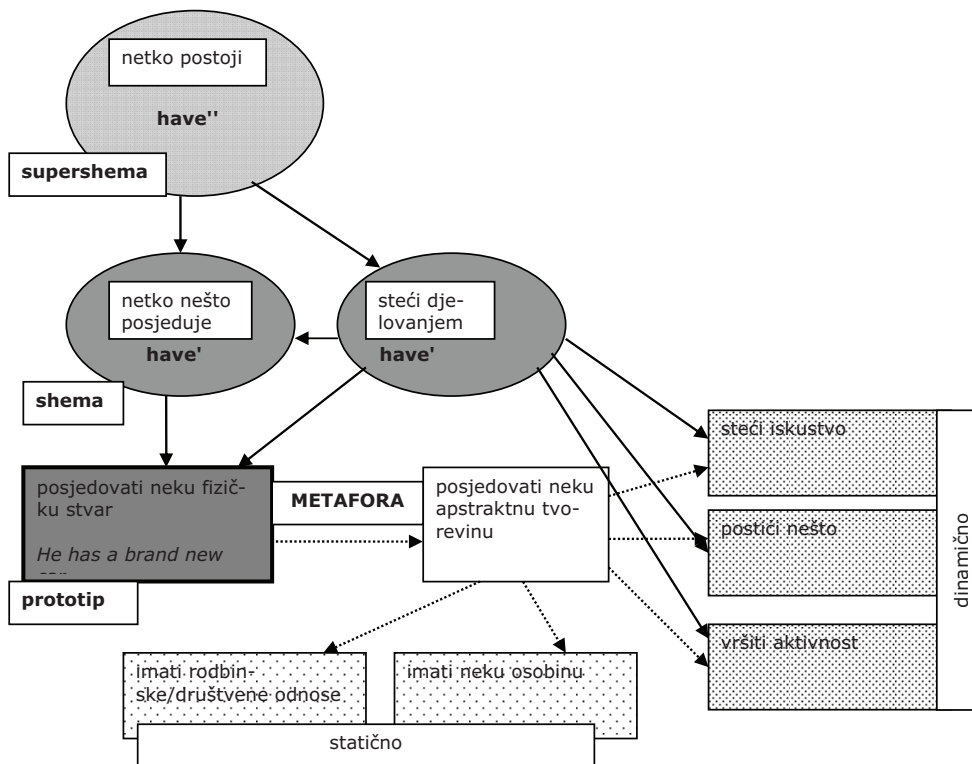
Prema Brugman (2001: 572) u odnosu koji se događa između trajektora i orijentira trajektor (u izvorniku *subject referent*) je izvor energije, a orijentir je do-

gađaj koji se profilira u psihološkoj domeni. Psihološka domena razlikuje se, međutim, od tipičnih konstrukcija za izvršavanje aktivnosti, spomenutih u primjerima (14) i (15) gore, ali je objema domenama zajedničko da je trajektor i izvor i primatelj energije, pa su tako tipični orijentiri opisani kao primanje osjeta (18a) ili aktivnosti (18b):

(18) a. *have a / glance / glimpse / lick / listen / look / sniff / taste / whiff*

b. *have a / fall / rest / shower / spill / walk*

Proučavanjem i usporedbom tzv. *heavy* parnjaka (kako ih naziva Brugman 2001), tj. glagola *have* u njegovoj prototipnijoj uporabi kada je argumentna struktura ograničena na metaforičkom ekstenzijom neproširene orijentire, može se doći do sljedećeg mrežnog modela (kako ga objašnjava Langacker 1991b) glagola *have*, s rekonstruiranom shemom i supershemom koja kao svoje inačice osim prototipa uključuje i profiliranje *light have*.

Slika 2. Shema glagola *have*

Kao što je i iz podataka u OED-u vidljivo, dijakronijski podaci ukazuju na konkretnu, fizičku vezu koju *have* kao prijelazni glagol pokazuje tijekom svog povijesnog razvoja, ali je vrlo brzo utvrđeno više razina polisemije, pa smo kao najkarakterističnije za uspostavu *light* značenja prikazali metaforičku ekstenziju na statične i dinamične sheme događaja koje se, kao i prototip, daljnjim procesima apstrakcije upućuju na dvije vrste shema: posjedovanje kao posljedicu statičnog, prototipnog „stanja stvari“ (imati neku osobinu ili društveni status) i dinamični proces koji za posljedicu ima posjedovanje nekog entiteta. U slučaju *light have* to su učinci neke aktivnosti. Oba ova shematična značenja imaju kao preduvjet koncept o postojanju neke osobe (ili u krajnjem slučaju entiteta, nežive stvari, kojoj se daljnjim metaforičkim ekstenzijama mogu pripisati ljudske osobine), pa smo kao preduvjet za obje ove sheme stavili postojanje supershema o postojanju tj. bivanju jer nalazimo kako je, kao i u slučaju glagola *give*, a kako je napomenuto dolje u analizi ovoga glagola, u konceptualizaciji događaja najrelevantnije istaknuti sudionike. Tako i Newman (1996: 206) u slučaju glagola *give* kao preduvjet njegovom dvostruko prijelaznom karakteru argumenata pretpostavlja interakciju dvaju entiteta u bilo kojem obliku i na bilo koji način. Vrlo visoka razina apstrakcije koja se pri tome podrazumijeva čini ove glagole idealnim kandidatima za predikatore mnogim izrazima, što je, opet, uz dinamiku povratne sprege tj. frekvencijom postojećih struktura i dodavanjem novih kombinacija, samo još više utiralo trag k najshematičnijem značenju koji *have* može imati.

Ova shema nema za cilj prikazati sve moguće inačice specijalizacije značenja, jer je glagol *have* po broju unosaka u OED-u (čak 27 glavnih skupina unosaka s mnoštvom značenjskih podskupina) jedan od najplodnijih leksema i njegova je polisemna mreža sama dostatna za cijelu jednu disertaciju, već smo se ograničili na elemente koje smatramo najvažnijima za opis glagolsko-imenskih konstrukcija s *light have*, što ćemo učiniti i pri opisu ostalih *light* glagola.

U konačnom rezultatu djelovanja metafore vidimo i poveznicu s visoko shematičnim značenjem glagola *have* jer upravo na toj razini dolazi do stapanja izvorišne i ciljne točke, dakle samog agensa, pri čemu se ostvaruje supershema glagola *have* iz našeg dijagrama, a to je „netko postoji“ jer se u samoj činjenici mogućnosti vršenja djelatnosti, pa makar i tako visoko apstrahirane kao što su metaforizirani događaji iz primjera *gore*, upućuje na mogućnost egzistencije vršitelja ili doživljavača. Prostorni odnosi i tijekom energije pri tome su potisnuti u drugi plan jer je visoko shematizirano značenje preoblikovalo konstrukcijsko značenje u smislu usmjeravanja pozornosti k samom subjektu koji djeluje, dakle postoji.

4.2. Glagol *give*

Prvotno je značenje glagola *give* vezano uz više-manje apstraktni proces prenošenja posjeda (bilo neke stvari ili nefizičkog posjeda), jer je za konkretno polaganje fizičkog objekta na ruke druge osobe u uporabi sve do ranog srednjovjekovnog perioda bio glagol *sellan* (*sell*). U suvremenom se engleskom značenja *give* i *sell* stapaju, s tim da *sell* zadržava samo usko značenje 'prodati', dok *give* može služiti kao antonim i glagolima *pay* i *lend*, ali i samom *sell*. Ti podaci iz rječnika OED govore u prilog postupnom polisemijskom grananju značenja glagola *give* koji uz mnoštvo značenja u svojoj *light* verziji uporabu može ograničiti na temeljni proces dvostruko prijelaznog glagola s davateljem i primateljem nekog objekta, bilo fizičkog ili nefizičkog, ali i jednostruko prijelazno konstrukcijsko značenje za izražavanje određenog načina radnje. Čak 44 skupine značenja s mnoštvom podskupina i unosaka upućuju na visoku produktivnost shematičnog značenja glagola *give* kao leksičke jedinice, ali i kao elementa u konstrukcijama od kojih je najfrekventnija ona s dvostruko prijelaznom strukturom. Zanimljivo je primijetiti, međutim, kako se već u ranom srednjovjekovnom periodu pojavljuju i konstrukcije bez neizravnog objekta koje su vrlo česte u sustavu konstrukcija s *light give*, npr. *to give a laugh/smile/grin/sudden move/jerk/sigh* itd.

Iz podataka koji se mogu izlučiti iz rječničkih unosaka očito je da je *light* uporaba glagola *give* počela vrlo rano, već u 13. stoljeću, pa su tako kao posebne skupine unosaka i autori rječnika prepoznali *light* uporabu glagola *give*, a također i metaforički karakter izravnog objekta. Može se uočiti kako je vrlo čest uzorak s glagolima govorenja (ili verbalne komunikacije općenito) kao izravnim objektima, ali je pri tome vrlo česta neka vrsta atribucije koja bi ih nadopunjavala, npr.:

(19) (OED) 1889 M. Caird Wing of Azrael II. xx. 76 *Geoffrey gave a rueful whistle*

ili neka vrsta dopune odnosnim ili priložnim surečenicama:

(20) (OED) 1847 Marryat Childr. N. Forest xx, Humphrey's only reply was *giving a lash* to Billy, *which set him off at a gallop*.

(21) (OED) 1611 Speed Theat. Gt. Brit. i. (1614) 2/1 Julius César was the first Romane which ever *gave an attempt to conquer it*.

Ti su primjeri, u neku ruku, potvrda pragmatičko-retoričkim potrebama koje upravljaju uporabom glagolsko-imenskih konstrukcija s *light* glagolima jer upravo

to razlaganje ili „analiza“ komponenata omogućava da se dodatni sastojci u vidu atributa ili opširnijeg opisa pomoću surečenica izvrše na najbezbolniji mogući način, tj. da se sačuva aktivna zona oko trajektora i orijentira koji ostaju istaknuti, a domena oko njih nijansirana je upravo tim elementima.

Tako se po frekvenciji u korpusu elicitanom iz BNC-a pomoću pretrage izraza *give a* najčešće moglo naći upravo konstrukcije s poimeničnim glagolima govorenja bilo u njihovom morfološkom izvorniku bilo u izvedenicama s primjerima kao:

- (22) *account/ display/ definition/ report/ boost/ answer/ offer/ spread/ speech/ signal/ feel/ talk/ pulse/ opinion/ indication/ appraisal/ view/ focus/ statement/ warning/ explanation/ scowl/ reading/ explication/ description/ analysis /welcome*

Kako uočava Brugman (2001: 561), *give* isto kao i *take* ima i pragmatičke deiktičke osobine koje su posljedica dinamike sila koje djeluju pri njihovoj aktivaciji, tj. konceptualizaciji fiktivnog kretanja pri uporabi tih glagola kada se implicitno ukazuje na deiktički položaj sudionika u događaju. Pri tome je važno napomenuti kako je dvostruko prijelazna konstrukcija s *give* učestalija kada su u pitanju glagolsko-imenske konstrukcije s *light give* jer je prisutna visoka razina ikonične motivacije ili kako predlaže Newman (1996: 206), u njegovoj terminologiji tip 2 glagola *give*, GIVE-2, sugerira: „...basically an interaction between two entities“, dakle u kodiranju događaja topikalizirani su subjekt ili vršitelj radnje i neizravni objekt ili primatelj što još jednom upućuje na potrebu za aktivacijom visoko shematiziranog značenja prototipnog *give* koji u konstrukciji zahtijeva upravo ta dva sudionika u događajnom modelu, dok se sam argument postignuća (*accomplishment argument*, Brugman (2001)) tipično kodira u funkciji prijelaznog objekta. Također je važno istaknuti kako su primjeri s prijedložnim izrazom s *to* u funkciji neizravnog objekta rezervirani isključivo za žive tj. ljudske sudionike, što tumačimo djelomice potrebom za gore navedenim ikonično motiviranim redosljedom bliskih sudionika u procesu, a djelomice i prirodnim redosljedom najistaknutijih sudionika gdje ljudsko prethodi ne-ljudskom, živo ne-živom, stvarno apstraktnom itd. Također, kako napominje Goldberg (1995: 95), u slučajevima koji kodiraju metaforičke ekstenzije, upravo je pragmatika konteksta u kojima se pojavljuju ono što upravlja sintaktičkom strukturom konstrukcije, tj. redom riječi koji zahtijeva da se središte značenja prebacuje na glagolsku imenicu koja označava aktivnost i koja se stavlja na kraj konstrukcije, dok se neizravni objekt, kao manje važan element značenja, kodira pomoću zamjenice:

- (23) *She *gave a kick* to him.

(24) She *gave* him *a kick*.

Ta se opozicija može objasniti i početnim problemom o postojanju zališnosti u paralelizmu jednostavnog oblika glagola, npr. *kick* i analitičke konstrukcije s *light* glagolom, jer, osim ukalupljivanja u formalnu strukturu prijelazne konstrukcije, analitička konstrukcija nudi upravo taj pragmatički trenutak topikalizacije pomoću mehanizma reda riječi koji nedostaje u neprijelaznoj konstrukciji s jednostavnim oblikom glagola gdje je fokus na neizravnom objektu koji se nalazi na kraju rečenice:

(25) She *kicked* him.

Dvostruka linija subjektivizacije reflektira i dvojaku uporabu konstrukcija s *give* gdje je trajektor tipično osoba u interakciji s nekom drugom osobom (ili entitetom), ali s vrlo visokom razinom subjektivnog gledanja na poimani događaj; sve je, naime, usmjereno k njegovom osobnom iskustvu i stvaranju učinka s određenom koristi za vršitelja aktivnosti.

Ono što razlikuje dvije podvrste konstrukcija smjer je tijeka dinamike sila gdje se kod jedne skupine može uočiti prisutnost orijentira koji je jače (izravnim navođenjem imenice, npr. *Give this soup a taste, please.*) ili slabije (navođenjem zamjenice, dok je referent implicitno naveden prije ili poslije u kontekstu: *Give it a whiff, will ya?*) istaknut, ali je i izvor i pad energije na samom trajektoru; cijeli je lanac događaja usmjeren k vršitelju ili doživljavaču, dok je u prototipnoj dvostruko prijelaznoj konstrukciji očito kako su izvor i pad energije usmjereni iz tj. k dvjema različitim referentnim točkama od, tipično, vršitelja radnje (jer se uglavnom radi o aktivnostima) k primatelju. U slučaju *light give* u načelu se ne radi o primatelju kao aktivnoj semantičkoj ulozi, već više-manje efeciranom objektu kao trpitelju, pa tako tipove konstrukcija prema tijeku dinamike sila možemo ugrubo podijeliti na:

(I.) *Osjet i opažanje* (trajektor = izvor i pad energije)

give [something] a lick/ sip/ sniff/ taste/ whiff
give [someone] a glance/ look/ leer/ listen/ groan

(II.) *Doživljaj* upućen nekom drugom (trajektor = uzročnik/izvor energije; orijentir/referent = doživljavač/pad energije)

give [someone] a scare / fright / tickle

(III.) *Radnja* vršena nad nekim drugim (trajektor = vršitelj/izvor energije; orijentir/referent= trpitelj/pad energije)

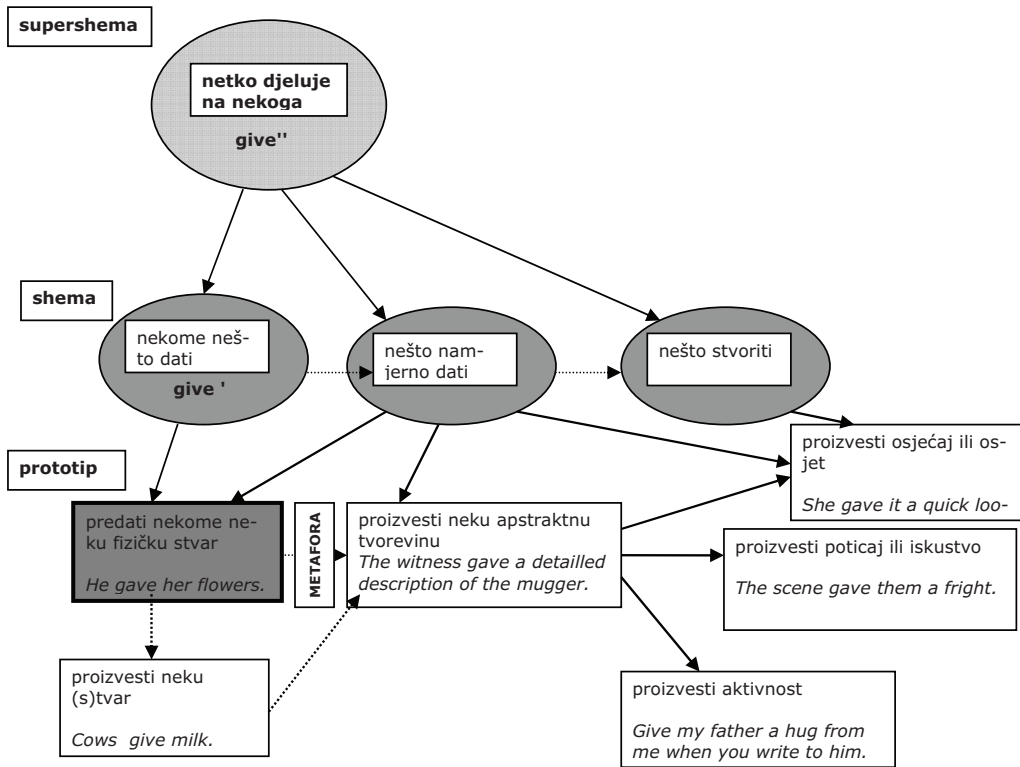
give [someone/something] a poke/ push/ lurch/ hug/ try/ grip/ shove/ bite/ kiss/ smile/ pat/ cuddle/ bow

(IV.) *Fizička reakcija* (trajektor = vršitelj i doživljavač)

give a shrug/ shudder/ gasp/ yelp/ screech/ snort/ roar/ cluck/ click/ squeal/ squeak

Ta skupina konstrukcija čini posebnu kategoriju koja se od ostalih izdvaja po prilično idiosinkratičnom značenju jer gotovo u potpunosti eliminira postojanje neizravnog objekta. To su kombinacije koje čine konstrukcije s *light give* i ono što Levin (1993: 31) naziva *verbs of emission*. U njima je većina glagola ona koja se odnosi na glasanje (*verbs of sound emission*) koji u većini slučajeva nemaju usmjerenost s namjerom postizanja nekog učinka, već se odnose na čistu fiziološku, instinktivnu reakciju. Izuzetak bi, možda, bila konstrukcija *give a shrug* koja samim značenjem geste implicira čin komunikacije (bilo izražavanje neznanja ili ravnodušnosti prema upitu), ali ukoliko se slijedi ta linija argumentacije, onda bismo i svim ostalim *glagolima glasanja* mogli pripisivati dodatne semantičke nijanse koje bi pri komponencijalnoj analizi značenja mogle upućivati na dodatne komunikacijske funkcije, pa tako sama fizička reakcija drhtanja (*give a shudder*) implicira poruku kako je doživljavaču hladno (ili je to drhtaj straha, gađenja i sl.), dok *give a snort* ne označava samo tipičan zvuk koji može biti nehotičan, ali se vrlo često može naći u kombinaciji s *give a snort of contempt*, pa je poruka o reakciji omalovažavanja sasvim očita.

Sve gore navedene podskupine značenja *light* glagola *give* mogu se promatrati kao krajnji, konceptualno razrađeni produkti sljedećeg mrežnog modela, s rekonstruiranom shemom i supershemom koja kao svoje inačice osim prototipa uključuje i profiliranje *light give*:

Slika 3. Shema glagola *give*

Kako je u uvodu analize glagola *give* istaknuto, prototipno se značenje tog glagola razvilo tek nakon stapanja s konkretnim, fizički usmjerenim značenjem glagola *sellan* pa tako „predati nekome neku fizičku stvar“ dijakronijski slijedi izvornijem, apstraktnom značenju predavanja posjeda. Bitno je za oba ova značenja istaknuti kako u samoj njihovoj srži djeluje dvostruko prijelazna konstrukcija kao jedan od frekvencijski najčešćih i tipološki univerzalnih konceptualnih i jezičnih konstrukata. To se konstrukcijsko značenje zadržalo i na shematičnoj razini gdje je *give* kao most k supershemi zadržao značenje „nekome nešto dati“, ali naše je opažanje da je, koliko pod utjecajem prototipnog značenja toliko i pod utjecajem postupnih metaforičkih proširenja, došlo do uvođenja elementa namjere od strane izvorišta aktivnosti davanja, dakle istaknutog entiteta ili trajektora kao izvora energije. Naime smatramo kako je metaforizacijom pod utjecajem nominalizacije PROCESA kao apstraktnog pojma došlo do uvođenja mogućnosti manipulacije procesom kao izravnog objekta gdje se PROCES poima kao STVAR, entitet nastao djelovanjem vršitelja zadane aktivnosti ili doživljavača pri vršenju zadane aktivnosti. Taj trenutak smatramo ključnim za razvoj shematičnih značenja „nešto namjerno dati“ i „nešto stvoriti“ koji kao krajnji rezultat

imaju brojne specifične inačice u vidu podskupina konstrukcija s *light give* koje smo naveli u prijašnjem dijelu analize.

Također ključnom ulogom pri stvaranju supersheme smatramo prostorne odnose koji zadržavaju značenje interakcije između dvaju fizički odvojenih entiteta, a koji omogućavaju protok energije između dviju referentnih točaka. Pri tome supershema pokriva i slučajeve kada se kao orijentir izdvaja neizravni objekt kao primatelj, ali i eficerani objekt kao nominalizirana sekvenca PROCESA. Supershema „netko djeluje na nekoga“ izravno se nadovezuje na Newmanovo (ibid.) opažanje spomenuto u kontekstu ikonične motivacije koja reflektira temeljne društvene odnose među ljudima, njihovu interakciju, bilo fizičku bilo mentalnu, pa samim time pruža uvid i u osnove otjelovljenja u jeziku. Kao i u slučaju glagola *have* i ovaj je mrežni model neumitno bliži skici nego potpunoj slici svih shematičnih i polisemnih odnosa (koji prema OED-u dolazi do broja od 44 različita unoska).

Motivaciju za uvođenje *light give* kao konstrukcijskog elementa koji doprinosi ukupnom simboličkom značenju analitičke glagolsko-imenske konstrukcije vidimo kao dvosmjernu: prvi je element kontrole, evidentan prvenstveno u dvostruko prijelaznim konstrukcijama, a koji uključuje interakciju vršitelja i primatelja, ali posredno i u jednostruko prijelaznima, najčešće izražen mogućnošću manipulacije vrste apstrahirane aktivnosti pomoću neke vrste atributa (*give a short sigh, give a loud cry*) koji implicira vršiteljevu volju (ili njezin nedostatak u drugom primjeru). Taj, dakle, element donosi prevagu na strani frekventnosti u korist dvostruko prijelaznih konstrukcija, ali elementom kontrole čini poveznicu i s ostalim *light* glagolima, a posredno i s elementom subjektivnosti, tj. usmjerenosti k osobnoj koristi u smislu zadovoljavanja kognitivnih ili emotivnih potreba.

Drugi je motivacijski smjer onaj konstrukcijski koji na sebe veže sintaktički element prevage prijelaznih konstrukcija pri kodiranju događaja, a koju je još Algeo (1995) označio kao najvažniji poticaj za tvorbu tog tipa konstrukcija u engleskom jeziku. *Light give* u jednostruko prijelaznoj konstrukciji (primjer (26) a.), dakle, transformira neprijelazni glagolski oblik, poput *sigh* kao glagola u hipotetičnoj, prilično nezgrapnoj verziji primjera (26) b.:

- (26) a. Caro hesitates for a second before *giving an ostentatious sigh* of acceptance and picking up her cup
- (26) b. Caro hesitates for a second before *sighing ostantetiously*, accepting and picking up her cup.

Očito je kako sama strukturalna složenost priloga najviše pridonosi nezgrapnosti primjera (26) b., ali je i najčešći razlog za uvođenje konstrukcija s *light give* i *light* glagola uopće. Isto se tako u gornjoj inačici može uočiti i posljedična nezgrapnost u prekidu tijeka aktivnosti izraženog nefinitnim oblikom glagola umjesto semantičke povezanosti s konstrukcijom koju u izvorniku ima imenica *acceptance*.

Pri obradi primjera s *give* ne možemo izbjeći velik broj rečenica u kojima se na mjestu indirektnog objekta, tj. recipijenta, pojavljuje osobna zamjenica *it* (od 81 konstrukcije iz prikupljenih primjera s različitim morfološkim oblicima glagola *give* u njegovoj *light* funkciji čak njih 30 ili 37% imalo je kao neizravni objekt ličnu zamjenicu *it*, dok je sam glagol najčešće uključivao imperativnu funkciju):

(27) There's also a Battery Status button; simply ***give it a press*** to find out how much battery you have left.

(28) If we can prove this works, Mr Dowding said, I am sure there are a lot of other farmers who want to ***give it a try*** and are just waiting.

(29) I've been asked to write about it and I said I'd ***give it a think***.

U većini je slučajeva funkcija te zamjenice anaforička i nalazi svoj referent bliže ili dalje unutar strukture ili teksta. Taj je mehanizam još jedan dodatni argument za iščitavanje perifrastrukcijskih konstrukcija kao mentalnih, a zatim i strukturalnih prečaca u pokušaju da se opišu složeniji odnosi unutar pojedinog koncepta. U ovom slučaju osim glagolsko-načinskog uobličavanja semantičkog sadržaja procesa, označavaju i višu razinu aktiviranja, tj. aktivnog sudjelovanja u procesu od strane agensa.

4.3. *Glagol take*

Glagol *take* pripada skupini riječi iz temeljnog leksika engleskog jezika, a povijesno gledano, jedan je i od najstarijih i najšire rabljenih glagola s porodičnim vezama u svim germanskim jezicima, a zanimljiv je podatak koji se može naći u OED-u kako se u svom značenju *to grasp, seize* ustanovljuje u kasnom staroengleskom te da tijekom srednjoeengleskog perioda zamjenjuje staroenglesku sličnoznačnu inačicu *niman* koja je u izravnoj vezi s njemačkim glagolom *nehmen* kao jednim od najčešćih elemenata u glagolsko-imenskim konstrukcijama koje u njemačkoj literaturi imaju naziv *Funktionsverbgefüge*. Kao i kod ostalih *light* glagola značenje se temelji na fizičkim aktivnostima, pa izvorno germansko

značenje izvire iz parafraze „to put the hand on“, „to touch“. Ukoliko se promatra semantički razvoj tog glagola, može se uočiti kako se do suvremenog značenja došlo konceptualizacijom ruku koje su kao sredstvo služile pri aktivnosti dotirivanja do više, apstraktnije razine učinka te aktivnosti, tj. dobivamo rezultativno značenje „to transfer to oneself by one's own action or volition (anything material or non-material)“ koje se nadalje metaforički proširuje na nematerijalna značenja: „assume, adopt, apprehend, comprehend, comprise, contain“ kako je u unosku za *take* u OED-u navedeno:

For the common element of all these notions *take* is the simple and proper term, for which no simpler can be substituted. It is one of the elemental words of the language, of which the only direct explanation is to show the thing or action to which they are applied.

Ta je napomena, drugim riječima, opisana karakteristika shematičnosti koju ćemo opisati dalje u odjeljku, a odgovorna je i za šezdesetak različitih unosaka koji sadržavaju glagol *take*, od kojih su velika većina idiomatski izrazi koje je teško analizirati (dijelom i stoga što su etimološki povezani s francuskim izrazima s glagolom *prendre* koji ima djelomice drukčiju značenjsku mrežu, ali i puno sličnosti s germanskim parnjakom, što je i bila motivacija za tvorbu tih izraza).

Među značenjima glagola *take* izdvajamo ona koja su se u korpusnoj analizi pokazala kao tipična i po frekvenciji najbrojnija upravo kao metaforička proširenja temeljnog značenja, a to su aktivnosti jedenja i pijenja za koja je zanimljivo primijetiti kako se od osnovne fiziološke aktivnosti konzumacije hrane ili nekih drugih tvari (npr. *take food/juice/wine/tobacco/snuff...*) u 18. stoljeću pojavljuje primjer individualizirane poimeničene radnje (*a whiff, a drink*) kojoj prethodi neodređeni član i(li) atribut, struktura koja je tipična za analitičke glagolsko-imenske konstrukcije s *light* glagolima općenito. Pod točkom značenja 52 kao pojedinačno se izdvaja prototipno *light* značenje glagola *take* kada se on upotrebljava u značenju izvođenja neke aktivnosti, pa se i sama aktivnost opisuje kao perifrastrični oblik srodnog glagola (*to take a leap*), ali se razvoj konstrukcije može promatrati od struktura s tipično nebrojivim imenicama bez člana (tu se izdvaja samo *take a laghtre* → *take a laugh* (gdje se može uočiti i uporaba danas nebrojive imenice *laughter* u konstrukciji umjesto koje se danas koristi izričito korijen glagola *laugh* u 15. stoljeću), dok se sustavna uporaba s neodređenim članom i korijenom glagola opaža od 18. st. nadalje. Također smo opazili i u BNC-u neovjerenu konstrukciju *take noyse* (*noise*) za koju možemo reći da se pod pritiskom povijesnog razvoja prototipne konstrukcije s neodređenim članom izgubila ili, u najmanju ruku, anakronizirala zajedno s *take iorne* (*journey*) ili *take debate* koju nebrojive imenice nisu uspjele prevesti u brojive te je time izgubila na konstrukcijskoj motivaciji.

U usporedbi s rječničkom podjelom značenja koju smo našli u OED-u, kognitivni su se lingvisti uglavnom orijentirali na dva temeljna značenja osnovnog glagola *take*, a koji se odnosi na razlike u smjeru protoka energije i dinamiku sila. Tako se ispostavilo da u pozadini podskupina iz OED-a velika većina može potpasti pod deiktički organizirane *heavy* parnjake glagola *take* sljedeći mrežni model koji elaborira shematična i supershematična značenja tog glagola. Norvig i Lakoff (1987) i Brugman¹⁰ (2001: 564) smatraju kako je najveći broj polisemnih proširenja došao iz značenja glagola *take* (ili kako ga oni označavaju TAKE₁) ilustriranog u sljedećem primjeru:

(30) Sandy took the book (from Ashley / off the table).

za razliku od frekvencijski mnogo rjeđe uporabe kao TAKE₂ ilustrirane u sljedećim dvjema rečenicama:

(31) Sandy took the book to Ashley.

(32) Sandy took Ashley (to the movies).

Osnovna se razlika u tim dvama setovima primjera očituje upravo u onom elementu koji Brugman (ibid.) naziva deiktičkim utemeljenjem (*deictic grounding*), a to je zapravo usmjeravanje pozornosti u odnosu na smjer odvijanja aktivnosti kada je "... the agent's location is identified with the destination of motion of the patient." Taj bi se odnos mogao podvesti pod pojmove smjera toka energije, gdje je agentivni trajektor ujedno i točka izvorišta i pada energije, dakle uspostavljena je veza s temeljnim motivacijskim čimbenikom i konstrukcijskim značenjem konstrukcija s *light* glagolima, a to je usmjerenost k vršitelju radnje ili doživljavaču (u smislu koji naznačuje Wierzbicka za *light have*, vidi gore) pa tako i kod konstrukcija s *light* glagolom *take* možemo uočiti neke od mogućih podskupina s obzirom na mjesto izvora i pada energije koje istovremeno umnogome nalikuju konstrukcijama s *light give*:

(I.) *Osjet i opažanje* (trajektor = izvor i pad energije)

take a glance / glimpse / look / peak / sip / sniff / taste / whiff

¹⁰ Brugman (2001: 565) upozorava kako postoje sintaktički opravdani razlozi prema kojima bi se ove dvije uporabe glagola *take* smatrale njegovim dvama različitim značenjima, a koje je prepoznao još Fillmore (1986). Naime prijedložni izrazi kao obvezne dopune ostaju obvezne samo u slučaju TAKE₂ što upućuje kako je smjer protoka energije jasno usmjeren od vršitelja kao deiktičkog središta, za razliku od TAKE₁ gdje je vršitelj i izvor i pad energije.

- (II.) *Doživljaj/Aktivnost upućen samom sebi* (trajektor = uzročnik/izvor i pad energije)

take a bath/bite/bow/breath/dive/drink/fall/hold/jump/leak/lick/nap nibble/nip/plunge/rest/shower/spill/step/stroll/walk

- (III.) *Doživljaj/Fizička aktivnost upućen nekom drugom* (trajektor = uzročnik/izvor energije)

take a blow/bump/kick/kiss/punch/stab/swipe at someone

- (IV.) *Fizička aktivnost upućena od strane nekog drugog* (trajektor: trpitelj/pad energije)

take a blow/hit/beating from someone

Frekvencijski su najčešći primjeri ilustrirani podskupinama (I.) i (II.) i čine prototipni primjer ekstenzije osnovnog značenja glagola prema njegovom shematičnom *light* značenju, pa smo ih stoga i svrstali u istu podskupinu odnosa trajektora i orijentira. Najvažniji element značenja koji se iz sheme glagola *take* nasljeđuje u *light* konstrukcijama njegova je prirodna težnja k završnom dijelu akcijskog lanca, a to je u objema ovim podskupinama agentivni trajektor¹¹. Prirodna je posljedica takvog razvoja konstrukcijskog značenja i rezultatивно značenje kao posljedica aktiviranja novoaktiviranog leksičkog glagolskog vida koji označava trenutnost i kratkotrajnost.

Kao jedna od podudarnih točki koje smo mogli uočiti između *light* uporabe glagola *give* i *take* element je trajanja koji neumitno utječe na značenje cijele analitičke glagolsko-imenske konstrukcije. Kako oba glagola upućuju bilo na početni trenutak akcijskog lanca (*give*) ili na njegov završni dio (*take*), mišljenja smo kako u slučaju konstrukcija s tim dvama *light* glagolima oni sudjeluju u većoj mjeri u konstruiranju leksičkog glagolsko-vidskog značenja nego što je to slučaj kod *light have* i *make*.

Iste se temeljne elemente značenja može pronaći i u sljedećim dvjema podskupinama, ali ovdje osim psiholingvističkog elementa prisutnog u prethodnim dvjema podskupinama, imamo i djelovanje sociolingvističkog elementa koji upućuje na međudjelovanje dvaju entiteta. I dok skupina (III.) odudara od načela povratne sprege trajektora kao izvora i pada energije prisutnog u prvim dvjema

¹¹ Norvig i Lakoff (ibid.: 204) primjećuju kako bi **take a stare* bilo neovjereno jer za razliku od *take a look*, *stare* kao poimeničeni glagol označava aktivnost bez prirodnog cilja ili svrhe.

podskupinama te označava trajektorovu aktivnu, agentivnu ulogu tipičnu za značenje TAKE₁ glagola koje se u tom smislu podudara s motivacijom ostalih *light* glagola, a to je vršenje aktivnosti s ciljem postizanja koristi ili zadovoljstva na strani vršitelja, skupina (IV.) najdalje je od prototipnog značenja koje bi nameštao shematični glagol *take*. Malu nam je nedoumicu izazvala upravo ta podskupina u smislu opravdanosti njezina uvrštavanja kao konstrukcije s *light* glagolom, ali nalazimo za to opravdanje u paralelizmu te konstrukcije s npr. *give a blow* za koju zapravo smatramo da je poslužila kao motivacija za kodiranje takvog tipa konstrukcije s *take*.

Zanimljivo je usporediti skupine (III.) i (IV.) u smislu ikonične naravi koju sa sobom povlače prijedložni izrazi. Bez prijedložnog izraza kao jednoznačna funkcionira samo skupina d) kada se značenje glagola *take* poklapa sa značenjem cijele konstrukcije: *Take a punch* označava čin primanja samo po sebi jer je interakcija prostorno svedena na samog trajektora kao primatelja i trpitelja.¹² Ukoliko se konstrukcija želi proširiti na djelovanje trajektora kao vršitelja, ikonični se prostor proširuje i dolazi do uvođenja prijedložnog izraza *at someone* koji ikonično odražava povećanje prostornog razmaka između vršitelja i primatelja kao neke druge osobe.

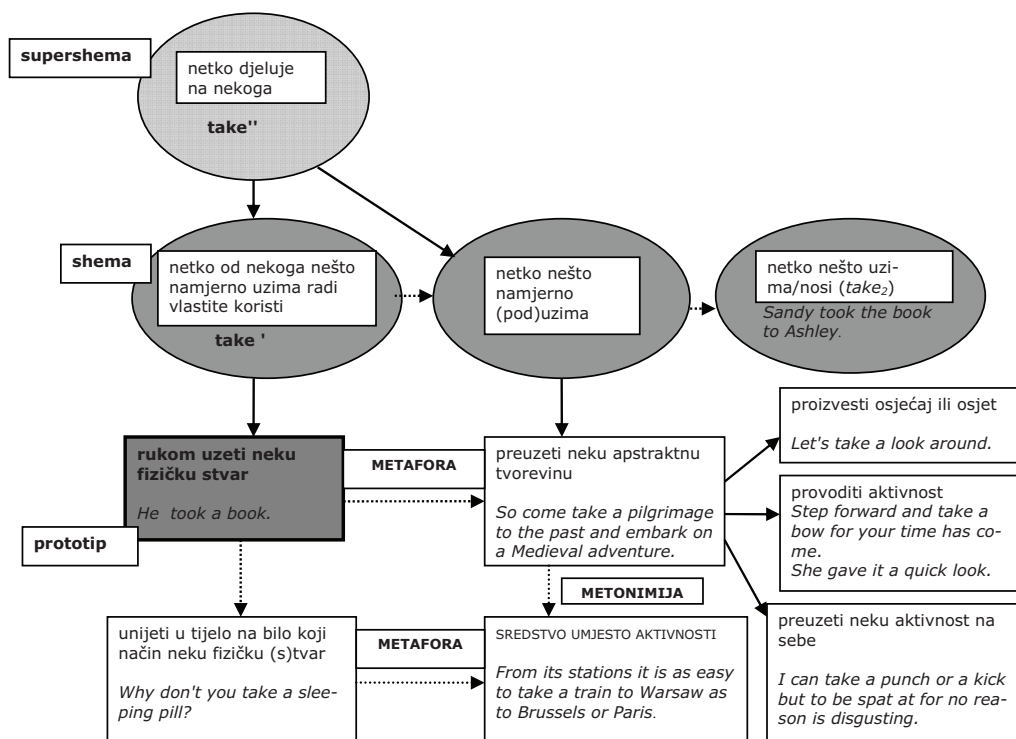
Ta je podjela prema smjeru protoka energije još jednom uputila na visoku shematičnost koju glagol *take* uspijeva postići, a što je i očito zbog niza mogućih tj. realiziranih značenja s velikim potencijalom tvorbe novih tipova konstrukcija. Stoga smo, kao i u prethodnim dvama slučajevima *light* glagola, pokušali skicirati put kojim se od prototipnog modela može različitim metaforičkim i metonimijskim preslikavanjima doći do nekoliko inačica značenja tipičnih za *light* uporabu te izdvojiti shematično i supershematično značenje koje omogućuje višestruke elaboracije:

¹² Može se naći mnogo primjera paralelizma s glagolima *give* i *take* u smislu konstruiranja situacije kao aktivne ili pasivne, pa smo tako naišli i na primjere poput:

Robson is a doubt for tonight's game after **taking a kick** on the calf in Saturday's 1-0 victory at Arsenal.

And he was just half-way through his fourth comeback game against Airdrie recently when he **suffered a kick** on the knee.

Ta je pojava vrlo bliska tzv. **leksičkom pasivu** kako ga vidi Belaj (2004), tj. podskupinama perceptivnog (*pretrpjjeti štetu*) i perceptivnoposesivnog (*dobiti batine*) leksičkog pasiva.

Slika 4. Shema glagola *take*

Kako je iz sheme vidljivo, za prototipno smo značenje uzeli ono koje i Norvig i Lakoff (1987) uzimaju kao polazno za daljnje metaforičke ekstenzije, a to je *grab* u smislu 'uzeti rukom' kao čista fizička aktivnost svakodnevna i uobičajena, pa stoga i sasvim pogodna za proces utjelovljenja i apstrahiranja kojima se skiciraju temeljni elementi procesa sve do razine supersheme. I u shemi se očituje razlika između TAKE₁ i TAKE₂ kako je gore opisano, a ilustrirano je jasnim smjerom kojim iz dviju mogućih shema za TAKE₁ ('netko od nekoga nešto namjerno uzima radi vlastite koristi', gdje je očita interakcija dviju osoba te 'netko nešto namjerno (pod)uzima', gdje je fokus na samom vršitelju radnje odnosno, kasnijom metaforičkom ekstenzijom, na doživljavaču¹³). Smatrali smo da je bitno odvojiti te dvije sheme kako bi se prikaz poklapao s prikazom protoka energije iz gornje analize, ali i stoga što smatramo kako se to shematično značenje

¹³ Newman (1996: 59) pravilno uočava kako, iako postoje sličnosti u vrsti interakcije između glagola *give* i *take* koja se očituje istim načinom protoka energije, ali s obrnutim smjerovima, za razliku od *give*, kod primjera s *take* postoje slučajevi kada ne mora postojati davatelj, npr. *The teacher took the pen*. Možemo primijetiti kako se razlika očituje i na konstrukcijskoj razini jer *give* tipično kodira dvostruko prijelazne konstrukcije, što se za *take* ne može reći.

razvilo kao posljedica metaforičke ekstenzije kao rezultat nominalizacije posredstvom konceptualne metafore DOGAĐAJI SU STVARI koja je aktivna i kod ostalih *light* glagola.

Ukoliko se usporede supersheme za *give* i *take*, može se uočiti kako su one zapravo identične jer uspostavljaju temeljne društvene i fizičke odnose ljudskog djelovanja na svijet oko sebe, a što ističe i Newman (1996).

4.4. *Glagol make*

Glagol *make* je po stupnju svoje ukorijenjenosti na samoj granici između elaboriranog prototipnog značenja procesa stvaranja neke fizičke stvari i shematičnog značenja o entitetu, bilo živom ili neživom, koji sudjeluje u procesu stvaranja (vidi dolje analizu *make* sheme). Razlog je to i zašto su upravo *make* i njegove blisko značnice te prijevodni ekvivalenti najbrojniji po svojim pojavnicama, ali isto tako najteži za analizu u sustavu glagolsko-analitičkih konstrukcija s *light* glagolima. Njegova se shematičnost najteže karakterizira jer je neprestano u dodiru s procesom kreativnog stvaranja, ali je s glagolskim korijenom u funkciji imenice zadržao svoju primarnu ulogu stvaranja efekta teličnosti, tj. kratkoće trajanja i iterativnosti (*make a move*). Primjeri s *make* ekstrahirani su iz korpusa BNC-a pretragom izraza *make a* i najveći je broj onih izvedenih pomoću tipičnih sufiksa *-ation* i *-ment*, pa nije slučajno da su upravo i njegovi blisko značnici parnjaci kao što su *issue*, *launch*, *perform* itd. okarakterizirani kao stilistički obojani i primjereni administrativnom i novinsko-publicističkom stilu.

U svojem *light* značenju *make* se, kao i ostali *light* glagoli, pojavljuje s imenicama koje označavaju neku vrstu aktivnosti, ali su mnogo češće varijacije u smislu odabira elemenata u imenskom izrazu. Osim imenica, kako je gore napomenuto, odnosi se to i na neodređeni član odnosno njegov česti izostanak nauštrb posvojnih zamjenica, određenog člana ili potpunog izostanka bilo kakvog determinatora, ne samo u smislu određivanja nebrojivih imenica (*make resistance*) već i imenica u množini (*make amends*), što popis konstrukcija s *make* čini mnogo šarolikijim, ali se još uvijek može utvrditi visok broj prototipnih konstrukcija s izvornim glagolskim korijenom kao središtem imenskog izraza koji uz sebe veže neodređeni član te samim time i vrši konstrukcijsku ulogu opisanu već u nekoliko navrata.

U OED-u se za *make* može naći napomena o njegovom odnosu s glagolima s kojima se kombinira u konstrukcijama kao *light* glagol, pa je uočeno kako je pri kombinaciji s poimeničenim neprijelaznim glagolima kao objektima značenje konstrukcije jednako izvornom značenju toga glagola, npr.:

- (33) She launched herself into the tiny room, crouching, arms spread wide, ready to grab Gazer if he *made a dash* for the door.

OED izlistava 74 različita značenja osnovnog glagola *make* (bez kombinacija s prijedlozima i prilozima koji čine složene frazalne i prijedložne glagole), što upućuje na njegovu visoku polisemičnost. U odnosu na ostale *light* glagole, međutim, i u rječničkim se unoscima može uočiti puno manji broj primjera prototipnog uzorka analitičke glagolsko-imenske konstrukcije s *light* glagolom *make* gdje se on kombinira s korijenom osnovnog glagola koji se poimeničava, a, kako je već napomenuto, mnogo je više izvedenih oblika imenica. Dodatni je razlog tome, koji je opet čvrsto isprepleten s pragmatičko-stilističkim uvjetima razvoja te konstrukcije (tipovi tekstova i govorenog diskursa u kojima su konstrukcije s *make* bile upotrebljavane), što su mnoge od konstrukcija iz srednjovjekovnog razdoblja, koje su poslužile kao model za kasniju eksploziju konstrukcija s *make*, izravni prijevodi već postojećih izraza i idioma s latinskim glagolom *facere* ili francuskim *faire*, pri čemu se nasljeđivala i sama imenica s pripadajućim izvorno latinskim i francuskim nastavcima.

Iz primjera u *OED*-u je razvidno kako i *make* obiluje mnoštvom značenjski odvojivih podskupina tako da se njegova uporaba kao *light* glagola nalazi tek na 59. mjestu u rječničkom odjeljku za *make*. Pri tome se da uočiti kako je vremenski period za njegovo prvo pojavljivanje u toj funkciji gotovo identično pojavljivanju ostalih *light* glagola *have*, *give* i *take*, a to je početak 13. stoljeća kada se utjecaj francuskog i latinskog jezika već dobrano osjeća. No za razliku od ostalih *light* glagola, kod primjera s *make* može se uočiti izostanak većeg broja primjera s korijenom poimeničenog glagola (od 25 pojedinačnih primjera samo ih 6 ima glagolski korijen kao imensku nadopunu), npr.:

- (34) 1530 Palsgr. 621/1, I **make clayme** (*claim* op.a.) to a thyng by processe of the lawe.

- (35) 1616 R. C. Times' Whistle v. 1886 Let's **make a challenge**.

- (36) 1883 Century Mag. XXVI. 245/1 [He] **made a cut** at something in the water.

Ta se distinkcija u distribuciji tipa imenice koja služi kao element konstrukcijskog značenja zadržala i u suvremenoj uporabi, što je vidljivo i u uvodnom popisu primjera iz *OED*-a, ali smatrali smo kako je, usprkos nepodudarnosti u distribuciji prototipnih primjera konstrukcijske uporabe, potrebno i glagol *make* promatrati kao konstrukcijski aktivacijski element jer, kako napominje Lan-

gacker (1991a: 365) u svom osvrtu na konstrukcije s *take*, *do*, *give* i *make* (gdje ističe kako su kombinacije s *take* i *make* najčešće):¹⁴

Clearly, the verb itself does very little to identify the profiled event; it tells us only that the subject does something and that the event constitutes a discrete, bounded occurrence.

Napomena se „very little“ odnosi upravo na shematično, ali vrlo značajno konstrukcijsko značenje koje smo uspjeli ustanoviti i za *make*, ali je, za razliku od *have*, *give* i *take*, kod protoka energije situacija mnogo jednostavnija jer u velikoj većini modela protoka energije *make* prati kanonski događajni model, pa imamo jasan prijenos energije od početnog, agentivnog trajektora k manje istaknutoj točki pada energije, metaforički preoblikovanom događaju koji funkcionira kao orijentir:

(I.) *Fizička aktivnost* (trajektor = izvor i pad energije)

make a(n) advance/ change/choice/climb/dash/delay/move/ progress/ search/start

(II.) *Vršiti verbalnu aktivnost* (trajektor= izvor energije; orijentir = pad energije)

make an answer/ attack/ attempt/ blunder/ boast/ bid/ call/ claim/ excuse/ find / joke/ oath/ offer/ remark

(III.) *Doživljaj/Fizička aktivnost* upućen nekom drugom (trajektor = uzročnik/izvor energije; eficirani objekt: pad energije)

make a gift/ grant /promise/vow to someone

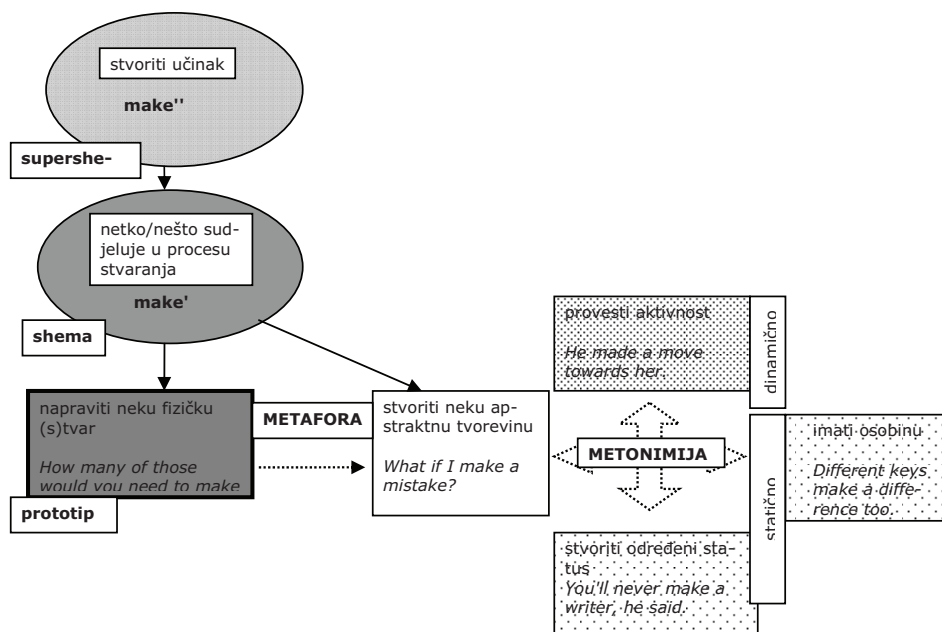
Svi ti modeli prijenosa energije nameću jasan scenarij gdje je apstrahirani događaj poiman kao fizička stvar kojom se može manipulirati i upravljati smjerom njezinog prijenosa od točke do točke u prostoru, pa stoga odgovara prototipnoj

¹⁴ Razlog za uvrštavanje *make* u set glagola koji smo analizirali u ovome radu nalazi se upravo u distinkciji *achievement* nasuprot *accomplishment*, a koji ga razlikuje i od uporabe koju *do* pokazuje u konstrukcijama s poimeničenim glagolima. *Make* označava teličnu funkciju postignuća, dok *do* u svojoj *light* uporabi kao prvo naglašava nesvršenost radnje: *do a dance*, a kao drugo, zbog svoje izražene supershematičnosti koja je pod utjecajem i same njegove semantike 'nešto činiti' i njegove uloge kao pomoćnog glagola. Ukoliko se usporede primjeri s drugim *light* glagolima i istim poimeničenim glagolom, npr.: *do a jump, take a jump, make a jump*, uočljivo je kako upravo konstrukcija s *do* najneutralnije opisuje samu radnju skakanja, bez osobitog upliva značenjskog elementa glagolskog načina radnje.

ulozi trpitelja koji se stvara radi određene svrhe, a to je početni dio scenarija koji opisuje cjelokupnu sekvencu parcijalno profiliranih događaja unutar procesa stvaranja tzv. epizodičnih nominalizacija (Langacker 1991: 23) koje su drugi kognitivni koncept koji stoji kao preduvjet konstruiranju glagolsko-imenskih konstrukcija s *light* glagolima.

U našem prikazu shematičnog značenja glagola *make* koje elaborira prototipnu uporabu u parafrazi „napraviti neku fizičku stvar“ vidimo izravnu poveznicu s izvedenom supershemom „stvoriti učinak“ kao motivacijom za uvođenje funkcije *light* glagola koji sudjeluje u stvaranju glagolsko-imenske konstrukcije koja je omogućena elaboracijom pomoću konceptualne metafore DOGAĐAJI SU STVARI.

U supershemi koju možemo izvesti za glagol *make* prepoznavamo, naime, upravo onaj element značenja koji ga izdvaja od ostalih *light* glagola, a to je aktivni proces stvaranja novog entiteta iz nepostojeće ili već postojeće mase (u slučaju fizičkih tvorevina) ili energije (u slučaju apstraktnih koncepata). To supershemično značenje izdvaja ga i iz mase potencijalnih konstrukcija koje se mogu tvoriti s *light* glagolom *do* jer se oslanja na stvaranje učinka, dakle aktivnog usmjeravanja energije, za razliku od *do* koji uglavnom implicira sam proces izražen osnovnim glagolom (vidi bilješku 14).

Slika 5. shema glagola *make*

Pri procesu elaboracije smatrali smo potrebnim istaknuti kako se u velikom broju primjera, osim metaforički utvrđenom prijelazu iz konkretnog u apstraktno pri kodiranju procesa pomoću imenica, u našem korpusu prilikom pretrage pomoću niza *make a* našao povelik broj primjera koji elicitiraju ponešto drukčiju sliku od one dinamične, aktivacijske koja označava domenu „provođenja aktivnosti.“ U primjerima:

(37) You'll never *make a writer*.

(38) Different keys *make a difference*, too.

vidimo statičnu sliku metaforičkog proširenja pomoću metonimije STVARANJE UMJESTO BIVANJA pri čemu se 'bivanje' očituje kao status u primjeru (37), a osobina pripisivana subjektu u primjeru (38). Te smo primjere uvrstili u dijagram sheme i supersheme za *make* jer ogledaju jednu vrlo aktivnu podskupinu koja se uklapa u konačnu, okvirnu značenjsku matricu stvaranja određenog učinka.

5. Zaključak

Kao završni, pregledni sažetak elemenata konstrukcijskog značenja koji *light* glagoli pridonose ukupnom, simboličkom značenju analitičkih glagolsko-imenskih konstrukcija s *light* glagolima u engleskom jeziku, možemo na temelju analiza protoka energije i stvaranja shematičnih i supershematičnih te polisemnih leksičkih mreža značenja zaključiti kako se u neke od njihovih temeljnih osobina ubrajaju sljedeće:

- a) velika uloga dinamike sila pri aktivaciji i naglašavanju određenog dijela događajne strukture (glagolski način: inkoativnost ili iterativnost)
- b) jasan protok energije koji je usmjeren k agentivnom trajektoru kao izvoru i padu energije
- c) kao posljedicu djelovanja iz točke b) imamo izražen element prostorne kontrole od strane vršitelja radnje
- d) dosljedna aktivacija konceptualne metafore DOGAĐAJI SU STVARI.

U skladu sa simboličkim značenjem cijele konstrukcijske jedinice, konstrukcijsko se značenje analitičkih imensko-glagolskih konstrukcija može u potpunosti uvidjeti samo kada se shematičnost *light* glagola združi s ostalim konstrukcijskim elementima kao što su nominalizirani glagoli (predmet istraživanja u Gradečak-Erdeljić 2004b) ili neodređeni član (vidi Gradečak-Erdeljić 2009). U ovome smo se istraživanju, međutim, usmjerili k usustavljanju elemenata kognitivne motivacije pri procesu shematizacije *light* glagola kako bismo objasnili

visoku produktivnost ovoga tipa konstrukcija i njihovu visoku frekventnost u suvremenom engleskom jeziku.

Literatura

- Algeo, John (1995). Having a look at the expanded predicate. Aarts, Bas, Charles F. Meyer, ur. *The Verb in Contemporary English: Theory and Description*. Cambridge: Cambridge University Press, 203-217.
- Belaj, B. (2004). *Pasivna rečenica*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Filozofski fakultet.
- Belaj, Branimir (2008). *Jezik, prostor i konceptualizacija. Shematična značenja hrvatskih glagolskih prefiksa*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Filozofski fakultet.
- Brinton, Laurel J., Minoji Akimoto, ur. (1999). *Collocational and Idiomatic Aspects of Composite Predicates in the History of English*. Amsterdam - Philadelphia: John Benjamins.
- Brugman, Claudia (2001). Light verbs and polysemy. *Language Sciences* 23: 551-578.
- Curme, George O. (1965) *English Grammar*. New York Barnes and Noble.
- Dowty, David R. (1991). Thematic proto-roles and argument selection. *Language* 67.3: 547-619.
- Fillmore, Charles (1986). Pragmatically controlled zero anaphora. *Proceedings of the Twelfth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*. Berkeley: Berkeley Linguistics Society, 95-107.
- Gentner, Dedre (1982). Why nouns are learned before verbs: Linguistic relativity versus natural partitioning. Kuczaj, Stan A. ur. *Language Development, Vol. 2, Language, Thought and Culture*. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 301-334.
- Goldberg, Adele E. (1995). *Constructions: A construction grammar approach to argument structure*. Chicago: University of Chicago Press.
- Gradečak-Erdeljić, Tanja (2004a). Kolokacije tipa *have, make, take* i *give* + imenice: kognitivni pristup. Neobjavljeni kvalifikacijski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Gradečak-Erdeljić, Tanja (2004b). Periphrasis in the coding of events. Lewandowska-Tomaszczyk, Barbara, Alina Kwiatkowska, ur. *Imagery in Language. Festschrift in Honour of Professor Ronald W. Langacker*. Frankfurt a. Main: Peter Lang, 433-444.
- Gradečak-Erdeljić, Tanja. (2009). Iconicity of the verbal expression—The case of “light” verbs in English. Brdar, Mario, Marija, Omazić, Višnja Pavičić Takač, ur. *Cognitive Approaches to English: Fundamental, Methodological, Interdisciplinary and Applied Aspects*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 3-26.
- Grady, Joseph E. (1997). THEORIES ARE BUILDINGS revisited. *Cognitive Linguistics* 8.4: 267-290.
- Hopper, Paul J., Elizabeth Closs Traugott (1993). *Grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jespersen, Otto (1942). *A Modern English Grammar on Historical Principles*. London - Copenhagen: George Allen & Unwin - Ejner Munksgaard.
- Lakoff, George (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things. What Categories Reveal about*

- the Mind*. Chicago - London: University of Chicago Press.
- Lakoff, George, Mark Johnson (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
- Langacker, Ronald W. (1987). *Foundations of Cognitive Grammar. Volume 1. Theoretical Prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- Langacker, Ronald W. (1991a). *Foundations of Cognitive Grammar, vol. 2, Descriptive Application*. Stanford: Stanford University Press.
- Langacker, Ronald W. (1991b (2002)). *Concept, Image, and Symbol: The Cognitive Basis of Grammar. Cognitive Linguistics Research 1*. 2. izdanje. Berlin and New York: Mouton de Gruyter.
- Levin, Beth. (1993) *English Verb Classes and Alternations*. Chicago - London. The University of Chicago Press.
- Live, Anna H. (1973). The *take-have* phrasal in English. *Linguistics* 95: 31-50.
- Oxford English Dictionary*. (2002). Digital Version 3.
- Newman, John (1996). *Give: A CognitiveLinguistic Study*. Berlin - New York: Mouton de Gruyter.
- Norvig, Peter, George Lakoff (1987). Taking: A study in lexical network theory. *BLS* 13: 195-206.
- Pelyvás, Péter (1996). *Subjectivity in English. Generative Grammar Versus the Cognitive Theory of Epistemic Grounding*. Frankfurt a. M.: Peter Lang.
- Poutsma, H. 1926. *Grammar of Late Modern English, Part 2: The Parts of Speech, Section 2: The Verb and the Particles*. Netherlands: P. Noordhoff.
- Quirk, Randolph, Sidney Greenbaum, Geoffrey Leech, Jan Svartvik (1985). *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman.
- Radden, Günther, Klaus-Uwe Panther, ur. (2004). *Studies in Linguistic Motivation*. Berlin - New York: Mouton de Gruyter.
- Renský, Miroslav (1966). English verbo-nominal phrases. *Travaux Linguistiques de Prague* 1: 289-299.
- Sweetser, Eve (1990). *From Etymology to pragmatics. Metaphorical and cultural aspects of semantic structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Talmy, Leonard (1988). Force dynamics in language and cognition. *Cognitive Science* 2: 49-100.
- Talmy, Leonard (2001). *Toward a Cognitive Semantics. Typology and Process in Concept Structuring*. (Svezak 2) (2. izd.). Cambridge, Massachusetts - London: The MIT Press.
- Traugott, Elizabeth C (1999): A historical overview of complex predicate types. Brinton, Laurel J., Minoji Akimoto, ur. *Collocational and Idiomatic Aspects of Composite Predicates in the History of English*. Amsterdam - Philadelphia: John Benjamins. 239-260.
- Tudman-Vuković, Nina (2007). Glagoli govorenja u engleskome i hrvatskome jeziku: sintaktičko-semantička analiza. Neobjavljena doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Wierzbicka, Anna (1982). Why can you *have a drink* when you can't **have an eat*? *Language* 58.4: 753-799.

Adresa autora:

Filozofski fakultet
Odsjek za anglistiku
L. Jägera 9
31000 Osijek
tgradeca@ffos.hr

THE SCHEMATISATION PROCESS OF ENGLISH *LIGHT* VERBS

The paper presents a corpus-cognitive study of basic elements in the schematisation process of the so called *light* verbs in the analytic verbo-nominal constructions in the contemporary English language. The historical overview offers a diachronic motivation for the initial schematisation processes of the verbs *have*, *give*, *take* and *make* and reveals an early recognition of their productive potential based on the simultaneous processes of (super)schematisation and metaphoric elaboration. Network models (cf. Langacker 1991) of the verbs are presented in order to elaborate on the complex interface facilitating a constructional schema which is at the same time highly productive and very frequent in the corpus of the English language.

Key words: schematisation; *light* verbs; verbo-nominal constructions; network model; constructional schema.